

УДК 371.134+793.3

Ольга Бикова

ТВОРЧА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

У статті на основі аналізу наукових джерел досліджено генезис понять «індивідуальність», та «творча індивідуальність» у філософському, психологічному та педагогічному аспектах. Розкрито взаємозв'язок індивідуальності з творчою діяльністю особистості. Автор робить спробу виявити джерело розвитку індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії, основою яких є творча індивідуальність, та визначити найбільш важливі ознаки творчої індивідуальності майбутніх педагогів-хореографів, серед яких: цілісність, відокремленість, неповторність, автономність, наявність внутрішнього Я, творчість.

Ключові слова: індивідуальність, творчість, творча особистість, майбутні учителі хореографії, творча індивідуальність, педагоги-хореографи, індивідуальна неповторність, індивідуальні творчі здібності.

В статье на основе анализа научной литературы исследуется генезис понятий «индивидуальность» и «творческая индивидуальность» в философском, психологическом и педагогическом аспектах. Раскрыта взаимосвязь индивидуальности с творческой деятельностью личности. Автор делает попытку выявить источник развития индивидуальных творческих способностей будущих учителей хореографии, основой которых является творческая индивидуальность, и определит наиболее важные признаки творческой индивидуальности будущих педагогов-хореографов, среди которых: целостность, обособленность, неповторимость, автономность, наличие внутреннего Я, творчество.

Ключевые слова: индивидуальность, творчество, творческая личность, будущие учителя хореографии, творческая индивидуальность, педагоги-хореографы, индивидуальная неповторимость, индивидуальные творческие способности.

In the article on the basis of analysis of scientific sources explores the Genesis of the concepts of «individuality» and «creative individuality» in philosophical, psychological and pedagogical aspects. Individuality is described from different points of view and in different contexts: individuality different from all, individuality is the uniqueness, originality; individuality is special, bright; finally, individuality is a creative or charismatic personality. Interaction between individuality and the creative activities of the individual. Creativity is an inherent feature of human personality, in the problem of individuality is hidden its true meaning. The author makes an attempt to identify the source of the development of individual creative abilities of future teachers of

choreography, which are based on creative individuality, and to determine the most significant characteristics of creative individuality of the future teachers-choreographers, among them: integrity, separateness, uniqueness, autonomy, the presence of the inner self, creativity.

Key words: *individuality, creativity, creative, future teachers of choreography, creative individuality, teachers, choreographer, individual uniqueness, individual creativity.*

Розвиток творчої індивідуальності педагога на сьогодні є однією з актуальних проблем, що визначає якісну відмінність вищої школи у зв'язку з модернізацією професійної освіти в нашій країні. У сучасній психолого-педагогічній науці зростає інтерес до поняття «індивідуальність», та «творча індивідуальність». Це викликано необхідністю підкреслити не тільки наявність індивідуальності як якості, рівня розвитку творчої особистості, але і той факт, що індивідуальність є виявом у творчій діяльності при створенні оригінальних творчих витворів.

Творча індивідуальність, виступаючи джерелом і основою формування творчого потенціалу, сприяє розвитку індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії.

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що окремі аспекти даної проблеми вивчаються багатьма науковцями. Так теоретичну інтерпретацію поняття «індивідуальність» досліджували М. Бердяєв, І. Резвицький, П. Флоренський, М. Хайдеггер. Низка наукових праць (А. Г. Асмолов, М. М. Бахтін, Л. С. Виготський, І. С. Кон та ін.) присвячена специфіці творчої індивідуальності особистості.

Розкриттю психологічних аспектів прояву індивідуальності у творчій діяльності особистості приділяли увагу представники загальної психології А. Адлер, Б. Ананьєв, Л. Виготський, А. Леонтьєв, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Б. Теплов, К. Юнг та ін.

Генетичні передумови індивідуальних відмінностей досліджували Р. Айзенк, А. Біне, Ф. Гальтон, Е. Голубева та інші, психологія творчого вчителя знайшла своє відображення в наукових працях А. В. Брушлинського, А. В. Запорожця, М. С. Кагана, А. М. Матюшкіна, А. А. Мелік-Пашаєва, Б. М. Неменського та ін.

Сутність педагогічної творчості розглядалася у працях А. Алейнікова, Д. Богоявленської, І. Гриненко, І. Зязюна, З. Калмикової, В. Кан-Калика, З. Курлянд, О. Морозова, С. Сисоєвої, М. Фіцули, В. Шахова та ін. У системі професійної підготовки формування творчої особистості студента досліджували І. Бех, Н. Вишнякова, Е. Дісі, О. Клепиков, В. Климчук, І. Кучерявий, О. Лузік, М. Меєрович, А. Мелік-Пашаєв, Н. Мойсеюк, Е. Муртазаєва, М. Мусійчук, Г. Семьонова, Г. Сотська, В. Степашко, Г. Тарасенко, О. Хуторський, Д. Чернилевський, В. Чірков, Л. Шрагіна.

Попри чисельні наукові розвідки (Л. Андрощук, Т. Благової, О. Бурлі, С. Забрєдовського, О. Мартиненко, Л. Митакович, О. Радченко, Ю. Ростовської, О. Таранцевої та ін.), у яких висвітлено різні аспекти

проблеми фахової підготовки майбутніх вчителів хореографії, на сучасному етапі бракує теоретичного аналізу досліджень проблеми творчої індивідуальності як основи розвитку індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії.

Актуальність сформульованої вище проблеми обумовлює необхідність здійснення спеціального педагогічного дослідження, основна мета якого простежити генезис понять «індивідуальність», та «творча індивідуальність» у філософському, психологічному та педагогічному аспектах.

Індивідуальність описується з різних точок зору та в різних контекстах: індивідуальність відмінна від усіх (порівняно з іншими); індивідуальність – це унікальність, неповторність; індивідуальність – це особливий, яскравий характер; нарешті, індивідуальність – це творча або харизматична особистість.

Аналіз і осмислення природи індивідуальності та відмінностей особистості, структури та механізму розвитку індивідуальних здібностей, впритул стикається з класичними проблемами людського буття, що хвилювали мислителів різних часів.

Індивідуальність була предметом дослідження багатьох філософів. Р. Гегель, К. Маркс, Ф. Ніцше, Л. Фейєрбах, В. Франкл, Е. Фромм, Ю. Хабермас, М. Хайдеггер, Т. Шарден, М. Штирнер та ін., всі вони виявилися класиками розробки поняття індивідуальності. «Індивідуальність, – писав Л. Фейєрбах, це – неподільність, єдність, цілісність; з голови до ніг, від першого до останнього атома, наскрізь, всюди – я індивідуальна істота» [9].

Проблема індивідуальності завжди була пов'язана з питанням, чи може людина стати сама собою, самобутньою, унікальною особистістю, створити своє власне життя. Як щось неповторне, індивідуальність відноситься в першу чергу до людини, яка стає самостійною особистістю по мірі індивідуалізації в суспільстві.

На думку І. І. Резвицького, окрема людина завжди чимось неповторна, чимось відрізняється від інших людей. Але якщо вона при цьому не є самостійним суб'єктом, якщо вона стандартизується, розчиняється зовні, вона втрачає свою індивідуальну неповторність [6].

Будь-яка індивідуальність відрізняється своєю специфічністю, неповторністю. Де немає відмінності, неповторності, там немає і індивідуальності. «Адже я є самим собою, лише у відмінності від інших; усунь те, чим я відрізняюся від інших, і ти ліквідуєш мою індивідуальність» [9].

«Індивідуальність належить і повсякденності, але і несе у собі інтенцію подолання буденності. Бути особистістю, індивідуальністю – означає визначити своє особливе призначення у світобудові, затвердити повноту свого єдиного буття в бутті вселенському, значить насичувати себе соками божественного життя. Індивідуальність чахне від самозакоханого бажання зайняти своє місце, від неблагородного і заздрісного прагнення бути вище всіх» [3, с. 20].

Однак проблема індивідуальності, на жаль не набула широкого наукового дослідження на відміну, наприклад, від проблеми особистості.

У сучасній філософській літературі існують різні визначення

індивідуальності людини. В. П. Тугаринов визначає індивідуальне як неповторне в особистості, як «варіант загально значущого» [8, с. 71].

Багатозначний термін «індивідуальність», доводить російській філософ В. С. Кон, «означає те особливе, специфічне, що відрізняє людину від всіх інших, включаючи як природні, так і соціальні, як тілесні (соматичні), так і психічні, як успадковані, так і надбані, вироблені в процесі онтогенезу властивості» [4, с. 7].

Індивідуальність проявляється у всьому, як у зовнішньому вигляді, так і у внутрішніх властивостях людини. Але головним у її характеристиці є внутрішній світ людини, його зміст та спрямованість.

Таким чином, індивідуальність – це особлива форма буття людини в суспільстві, в межах якої вона живе і діє як автономна і неповторна система, зберігаючи свою цілісність і тотожність самому собі в умовах безперервних внутрішніх і зовнішніх змін. Як індивідуальність людина має здатність до саморегулювання і саморозвитку (самовдосконалення) в межах суспільства.

Зацікавленість проблемою індивідуальних відмінностей особистості можна виявити ще за часів древньогрецьких та древньоримських лікарів, серед яких Гіппократ та Галена. Хоча дослідників того часу цікавило, головним чином, питання взаємозв'язку психіки і анатоми-біологічних особливостей людини. Теофраст звертався до розгляду індивідуальних особливостей психіки людини у зв'язку з метою опису характеру.

З появою диференційної психології наприкінці XIX ст., на чолі з німецьким вченим прикладної психології Вільямом Штерном, проблема дослідження індивідуальних відмінностей стає більш фундаментальною і доказовою. Проте в першій половині XX ст., проблема індивідуальності то виходила на передній край науки, то взагалі заперечувалася.

З точки зору психології, індивідуальність – людина, що характеризується з боку своїх соціально значущих відмінностей від інших людей; своєрідність психіки та особистості індивіда, її неповторність [5, с. 136].

У радянській психології проблема індивідуальності досліджувалась у працях провідних психологів – Б. Р. Ананьєва, А. Н. Леонтьєва, В. С. Мерліна, В. Д. Небиліцина, С. Л. Рубінштейна, А. А. Смирнова, Б. М. Теплова та інших. Інтенсивно обговорюється вона і зараз (А. Р. Асмолов, Е. А. Голубева, К. М. Гуревич, Б. Ф. Ломов, В. М. Русалов та ін).

На сьогоднішній день поняття індивідуальності найбільш розроблено в теорії Б. Р. Ананьєва. Він вбачав у ній цілісність, внутрішню замкнутість властивостей людини, їх взаємопов'язаність. Б. Ананьєв розглядає людину як біологічного індивіда, суспільного індивіда (особистість), суб'єкта діяльності, індивідуальності, та пов'язує поняття індивідуальності з дослідженням індивідуальної унікальної істоти, самобутності особистості [1].

Людська індивідуальність відрізняється від інших її форм активно-творчим характером діяльності. «Ми думаємо, – писав Б. Р. Ананьєв, – що одним з важливих індикаторів людської індивідуальності є активність творчої діяльності людини, втілення, реалізація в ній всіх великих можливостей історичної природи людини» [1, с. 329].

Для аналізу нашого дослідження, суттєвою є сама ця думка. Так як діяльність людини – це творча діяльність, пов'язана зі створенням чогось якісно нового. Творчість становить невід'ємну ознаку людської індивідуальності, у проблемі індивідуальності прихований її справжній сенс. Іншими словами, в індивідуальності – як властивості людини бути неповторним – в широкому сенсі закладені основи творчості. Творчість є вихід за межі традиції і стереотипів, вона несвідома і спонтанна.

Поняття «творчість» у психолого-педагогічній науці розглядається як: універсально-перетворююча, цілісна культурно-історична самодіяльність, в процесі якої здійснюється самовиробництво і саморозвиток соціальних сил людини; діяльність, яка створює щось нове, що потім входить в історію не тільки самого творця, але й науки, мистецтва та ін.; розвиток, виникнення нових структур, нового знання, нових способів діяльності; розумова і практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей [2].

А. Шумілін розглядає творчість як генерацію перетворювальної сутності особистості. У творчості особистість постає як самотворча, саморозвиваюча індивідуальність, як суб'єкт і водночас як результат власної діяльності. Саме творчість, на думку науковця, складає основу якісного розвитку суспільства, навколишнього середовища та всієї культури [10].

На даний час склалася традиція розуміння творчості як здатності особистості втілювати свої творчі можливості, приймати нестандартні рішення, висловлювати глибинну властивість творчої індивідуальності, створюючи цінності (оригінальні, культурні, матеріальні, духовно-моральні).

Творча індивідуальність виражається в умінні обирати поведінку у відповідності з новими умовами, переносити наявні уміння і навички у нові види творчої діяльності, раніше незнайомі. Завдяки творчій індивідуальності особистості стають несхожими один на одного, що є гарантом саморозвитку та самовдосконалення.

Авторами виділяються такі ознаки творчої індивідуальності: прагнення до актуалізації свого потенціалу; внаслідок цього постійну зміну (саме розвиток несе на собі відбиток цілісності індивідуальності, є впізнаваним та має риси сталості); наявність високих духовних, а не прагматичних мотивів; автономність творчості (опора на себе, а не на правила); пошук вирішення проблеми у власному досвіді з нуля; самостійний суб'єкт діяльності (сам, виходячи із внутрішньої мотивації, ставить цілі, оцінює результат); своєрідність внутрішнього світу, особливе бачення навколишньої дійсності (внутрішня характеристика); несхожість, незвичайність, своєрідність, орієнтація на привнесення нового (зовнішня характеристика) [1, с. 282].

Таким чином, творчою індивідуальністю, можна вважати людину, яка володіє сформованим цільним ядром особистості, багатим внутрішнім світом, зумовлюючим риси характеру, що проявляється в автономності, активності, своєрідності та оригінальності всіх проявів особистості, стійкої творчої спрямованості, яка виражається в об'єктивно значущих результатах творчості [7].

Саме творча індивідуальність дозволяє майбутнім учителям хореографії діяти активно, самостійно, творчо, більш ефективно розвивати свої індивідуальні творчі здібності, здійснювати свою творчу діяльність, збагачуючи своє життя та життя інших людей.

До найбільш важливих ознак творчої індивідуальності майбутніх педагогів-хореографів належать: цілісність, відокремленість, неповторність, автономність, наявність внутрішнього Я, творчість.

Творча індивідуальність – інтегральна якість, направляюча творчу діяльність майбутніх педагогів-хореографів на «ліплення» самих себе, на використання творчої активності у розвитку власних індивідуальних творчих здібностей.

До числа ключових характеристик творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії слід віднести інтуїцію, фантазію, оригінальність, ініціативність, наполегливість, працездатність і високу самоорганізацію. Творча особистість, яка володіє цими якостями, знаходить задоволення не стільки в результатах, скільки в самому процесі творчості.

Таким чином, в межах нашого дослідження спробували проаналізувати поняття «індивідуальність» у науковій літературі, прослідкувати взаємозв'язок між індивідуальністю і творчою діяльністю особистості, та виявити джерело розвитку індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії, основою яких є творча індивідуальність.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми та засвідчує необхідність подальшої експериментальної роботи за такими основними напрямками: виявлення й вивчення структури індивідуальних творчих здібностей студентів-хореографів, та з'ясування можливостей розвитку зазначених здібностей у процесі фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 283 с.
2. Батищев Г. С. Введение в диалектику творчества / Г. С. Батищев. – СПб. : С-Петербург: Изд-во РХГИ, 1997. – 463 с.
3. Бердяев Н. Самопознание / Н. Бердяев. – Лениниздат, 1991. – 400 с.
4. Кон И. С. Социология личности / И. С. Кон. – М., 1967. – 383 с.
5. Петровский А. В. Психология. Словарь / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
6. Резвицкий И. И. Философские основы теории индивидуальности / И. И. Резвицкий. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1973. – 175 с.
7. Рындак В. Г. Образование. Наука. Творчество / В. Г. Рындак. – Екатеринбург : Урал. Отделение РАО, 2002. – 393 с.
8. Тугаринов В. П. Личность и общество / В. П. Тугаринов. – М., 1965. – 191 с.
9. Фейербах Л. История философии: в 3-х т. Т. 2. / Л. Фейербах. – М., 1967. – 143 с.
10. Шумилин А. Т. Проблемы теории творчества / А. Т. Шумилин. – М. : Высшая школа, 1989. – 143 с.